

AAOIFI STANDARTLARI VE IFRS'NİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

A COMPARATIVE ANALYSIS OF AAOIFI STANDARDS AND IFRS

Yunus Emre GENÇ

Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi

 yunus.genc@giresun.edu.tr

ÖZ

Küreselleşen dünyada çok uluslaşma sonucunda işletmeler farklı ülkelerde faaliyet göstermeye başlamıştır. Yoğun rekabetin yaşandığı bu dönemde bilgiyi elde edip paylaşan işletmeler hız kazanarak sorun yaşamayacaklardır. Çok uluslu bu şirketler faaliyet gösterdikleri her bir ülkenin farklı muhasebe standartlarına uygun olarak finansal raporlamalarını ayrı ayrı hazırlamaları gerekir. Firmalar için zorluk oluşturan bu durumdan ancak uluslararası bir geçerliliği olan ortak muhasebe standartlarının uygulanması ve kabul edilmesi ile kaçınılabilir. Uluslararası geçerliliği olan AAOIFI standartları ile IFRS'nin karşılaştırmalı bir analizinin yapıldığı bu çalışma, muhasebede uluslararasılaşmanın gerekçelerine ve İslam dininin muhasebeye etkisine de değinmektedir.

Anahtar kelimeler: AAOIFI Standartları, IFRS, Uluslararası Muhasebe, İslami Muhasebe

ABSTRACT

Today, multinational enterprises are active in different countries since world becomes more global. While firms experience intense competition in the market, they could be accelerated thereby gaining information and sharing it. Multinational companies should prepare their financial reports separately in accordance with different accounting standards of the countries, which they are active in. Yet, firms can avoid this situation in practicing and accepting accounting standards which are internationally valid. This paper analyses AAOIFI standards and IFRS comparatively, also mentions causes of internationalisation in accounting and the effects of Islam to accounting.

Keywords: AAOIFI Standards, IFRS, International Accounting, Islamic Accounting

Makale Geliş Tarihi / Receiving Date 12.07.2021

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date 13.12.2021

Araştırma Makalesi/Research Paper

GİRİŞ

Muhasebenin temel görevini işletme içi ve işletme dışı kişi ve kuruluşlara bilgi üretmek oluşturmaktadır. Üretilen bu bilgiyi hızlı bir şekilde analiz edip kullanan veya fırsata dönüştüren işletmeler başarıyı yakalamaktadır. Bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması, gümrük kotalarının kaldırılması veya azaltılması, neticede değişen ekonomik ve siyasi koşullar uluslararası piyasaların ve işletmelerin küreselleşmesine neden olmuştur. Küresel ortamda işletmelerin başarıyı yakalayabilmesi için bilgilerin anında analiz edilip yatırıma dönüştürülmesi gerekmektedir. Hızla gelişen uluslararası ticaret; işletmelerin finansman ve yatırım kararları ile finansal raporlama standartlarını ulusal boyuttan uluslararası düzeye kaydırmaktadır. Bilgiyi kullanan kişi ve kurumlar finansal tabloları yorumlarken farklı ülkelerdeki mevcut muhasebe standartlarının uyumlaştırılması önemlidir (Çankaya, 2007, s. 127, Akgün, 2012, s. 43).

Ülkelerin ulusal muhasebe standartlarının uluslararasılaşması sürecinde İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI) standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) mevcut bulunan seçeneklerdendir. AAOIFI standartlarını IFRS'ndan ayıran en önemli unsur; AAOIFI standartları hazırlanırken müslümanların özellikle faiz konusundaki hassasiyetlerinin göz önünde tutulmasıdır. Çalışmada muhasebede uluslararasılaşma alternatiflerinden AAOIFI standartları ve IFRS'nin kullanım amaç ve alanlarına değinildikten sonra karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Ayrıca İslam dininin muhasebeye olan etkisinden bahsedilmiş, İslami muhasebe standartlarının gerekliliğinin nedenlerine değinilmiştir.

1. MUHASEBEDE ULUSLARARASILAŞMANIN GEREKÇELERİ

Dünyadaki ekonomik, finansal ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler, sermaye hareketlerinin artmasına ve ülkeler arasındaki ekonomik sınırların ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Uluslararası şirketlerin sayı ve iş hacimlerindeki artış, uluslararası ticaretin ve buna bağlı olarak da finansal raporlama sürecinin hızlanmasıyla neticelenmektedir. Bundan sonra çalışmalar ticari faaliyetlerin önündeki engellerin ortadan kalkması ve muhasebede ortak dilin kullanılmaya başlanmasıyla devam edecektir (Akgün, 2012, s. 57).

Ülkelerin farklı muhasebe uygulamalarının olması finansal raporlama alanında da işletmelere önemli güçlükleri beraberinde getirmektedir. Dünya ekonomisini, artan küreselleşme sonrası, sınırlar arası nakit akışlarının daha da artacağı bir gelecek beklemektedir. Finansal tabloların temelinde yer alan finansal muhasebe ve raporlama standartlarının uyumlaştırılması, günümüz işletmeleri için; sermaye piyasalarının ihtiyaçlarına cevap vermesi dolayısıyla gerekliliktir. Muhasebe ve finansal raporlama, bu gelişen küresel pazarların etkinliğini zayıflatma veya güçlendirme gücüne sahip önemli bir unsurdur. Ülkelerin farklı muhasebe uygulamalarını kullanmaları, uluslararası düzeyde faaliyette bulunan bir işletmenin, faaliyette bulunduğu ülke sayısı kadar finansal tablo hazırlamak durumunda kalmasına neden olmaktadır. Bu durum işletmelere ek maliyetler getirirken, işletmenin muhasebe bilgi sisteminden yararlanacak çıkar gruplarının eksik ve yanlış bilgilendirilmesine sebep olmaktadır. Üst düzey rekabetin bulunduğu piyasalarda, bir de muhasebe sistemindeki farklılıklardan kaynaklanan mevcut zorluklar işletmeleri zor durumda bırakmaktadır. Günümüzde raporlanan finansal bilgiler internet üzerinden hızla yayılarak yatırımcıların yerleşik olduğu yer neresi olursa olsun, şirketlerin finansal bilgilerine erişimini olanaklı kılmaktadır. Sermaye piyasalarının

küreselleşmesi, internet, telekomünikasyon ve yönetim anlayışının değişip gelişmesi, finansal raporlama sisteminde de doğal olarak bir değişimi gerektirmiştir (Akgün, 2012, s. 57, Aksoy, 2005, s. 182).

2. AAOIFI STANDARTLARI VE IFRS'YE GENEL BAKIŞ

Durer, Akbaş ve Zeytinoğlu (2016, ss. 95-96) muhasebede dünya genelinde ortak bir dil arayışının sonucu olarak ortaya çıkan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS)'yi benimseyen ülke sayısının özellikle son on yılda hızla artmakta olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (UMSK)'nin verilerine göre günümüzde yaklaşık 130 ülkede özellikle borsaya kote olan şirketler için IFRS zorunlu tutulmaktadır veya IFRS'ye izin verilmektedir, ve bu sayının gelecekte daha da artması beklenmektedir.

Mohamed Ibrahim (2007, ss. 2-3) Dubai ve Orta Doğu'daki diğer oyuncuların hiç de gerilerde kalmadıkları bir listede Kuala Lumpur ve Bahreyn'in dünyanın önde gelen islami sermaye pazarları olduğunu belirtmektedir. İslami Finansal Hizmetler Endüstrisi geçilen 10 yılda yıllık %23 büyüme göstermiştir. 300.000 istihdam olanağı sunmuş, Güney Amerika kıtası hariç tüm kıtalarda 34 ülkeye yayılmıştır. 2010 yılında 1 trilyon \$'lık bir endüstri olacağı tahmin edilmiştir. Çin ve Hindistan'ın islami bankacılığa olan ilgisini ifade ettiği bu dönemde; Birleşik Krallık'ta ilk islam bankası açılmış, Singapur islami finans merkezi olma niyetini açıklamıştır. İslami finans kuruluşları, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (IFRS) tam olarak karşılayamadığı finansal raporlarındaki bazı özel ihtiyaçlarından dolayı Bahreyn merkezli İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonunun (AAOIFI) yayımladığı islami muhasebe standartlarını kullanmaktadırlar. Bu sistem 1991 yılında kurulmuştur ve islami kuruluşlar için 56 adet muhasebe, denetim, yönetim ve Şer'i standardı çıkarmıştır. Bu gelişme sonrasında birçok defa, küresel muhasebe standartları yaklaşımı niteliği karşılamayan, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarıyla (IFRS) zıt düşülmüştür.

Ajili ve Bouri (2016, s. 271) islami muhasebede teori ile uygulama arasındaki boşluğun hala çok büyük olduğunu belirtmektedir. Dahası, araştırmacılar henüz islami bankaların temel prensipleri ve uygun uygulamaları konusunda görüş birliği sağlayamamışlardır. Teorisyenler; hesap verebilirlik ve tam açıklık prensiplerinin uygulanması ile paydaşların ve genel olarak toplumun çıkarlarını koruyan uygun bir islami muhasebe imajı ortaya koymaktadır. Fakat gerçekte hala islami bankalar finansal durumlarını hazırlarken geleneksel muhasebe sistemine bağlı kalmaktadırlar. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) standartlarını kullanan bankalar bile bu standartlarla tam uyumlu değildirler.

Müslüman ülkelerde fazili banka ve finans kuruluşlarına tepki olarak ortaya çıkan İslami finans çalışmaları, artık konvansiyonel finans sistemine alternatif olma yolunda büyümektedir. 20 yy. başlarında teorik çalışmalar ile temeli atılmış 1960'lı yıllara gelindiğinde ilk kez uygulanmaya başlanmıştır. Uygulamadaki en önemli gelişmeleri ise 1970'li yıllarında ikinci yarısında gerçekleştirmiştir. Bu yıllarda ve ilerleyen dönemlerde İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve İslam Kalkınma Bankası (İKB) gibi uluslararası kuruluşlar İslami finansın gelişimine ve bilinirliğinin artmasına önemli katkılar sağlamıştır. Daha sonralarında İslami finansın yüksek gelişim göstermesi ve taşıdığı potansiyel IMF ve Dünya Bankası gibi dünya ekonomisine büyük etkisi olan kuruluşlar ile çokuluslu konvansiyonel bankaların dikkatini çekecek ve bu tür kuruluşların İslami finansa ilgisi artacaktır. İslami finans endüstrisi 2017 yılının sonu itibarıyla 2 trilyon dolar varlık

büyükliğüne ulaşmıştır. Söz konusu tutarın yaklaşık %76'lık kısmı katılım bankacılığına aittir fakat sukûk ve İslami hisse senedi piyasaları geçen yıllar içerisinde büyümeye devam etmektedir (Güçlü ve Kılıç, 2020: 88-89).

3. AAOIFI STANDARTLARI VE IFRS KARŞILAŞTIRMASI

IASB geleneksel muhasebe ile ilgili uluslararası düzenlemeler yapan özerk kuruluştur, İslami muhasebe tarafında ise bu görevi AAOIFI yürütmektedir. AAOIFI farklı olan denetim, yönetim, etik ve Şer'i standartlar da yayınlamaktadır. AAOIFI muhasebe standartları IASB standartlarından İslami bankaların ürün ve hizmetlerine özgü olarak hazırlanmış olması yönüyle ayrılmaktadır. Bahreyn, Dubai, Katar ve Umman AAOIFI muhasebe standartlarını uygulayan ülkelerden bazılarıdır öte taraftan Malezya ve Pakistan gibi kendi yerel İslami muhasebe düzenlemelerini yapan ülkeler de bulunmaktadır (Ersoy, Çatıktaş ve Yatbaz, 2018, ss. 107).

Aşağıda İslami muhasebe standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları hakkında genel bilgi verilmiştir.

1991 yılında Bahreyn'de kurulan AAOIFI, öncelikli sorumluluğu küresel finans endüstrisi için standartlar geliştirme ve çıkarma olan uluslararası öncü kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Uluslararası İslami finans için İslam hukuku, muhasebe, denetim, etik ve idare alanlarında toplam 100 standart çıkarmıştır. Yaklaşık 45 ülkeden merkez bankaları ve düzenleyici kuruluşlar, finansal kurumlar, muhasebe ve denetim firmaları ve hukuki firmalar tarafından desteklenmektedir. AAOIFI'nun standartlarını günümüzde dünya çapında öncü İslami finans kuruluşları kullanmakta ve uluslararası İslami finans uygulamalarına uyumlaştırmada derecesel ilerleme gözlemlenmektedir (<http://aaoifi.com/about-aaoifi/?lang=en>, erişim tarihi: 02.04.2018).

AAOIFI'nin 37 ülkede 140'tan fazla üye kuruluşu vardır. 35'ten fazla ülke bu standartlardan faydalanmaktadır. 3 teknik kuruldan oluşmaktadır. Şeriat kurulu 20, Muhasebe kurulu 15, Kontrol ve Etik kurulu 15 üyeden oluşur. Kurucu üyeleri İslam Kalkınma Bankası, Kuveyt Finans Evi, Al Rajhl Bankası, Al Baraka, Al-Faisal Grup ve Yayasan Albukhary Kuruluşu'dur. 5 alanda standart geliştirmektedir (Şeriat - 59, Muhasebe – 31, Kontrol, Denetim & Etik – 24). Toplamda 114 standart ve teknik açıklama kullanımdadır (AAOIFI Footprint Report 2020, 2020: 28-29).

AAOIFI Conceptual Framework Revized 2020 (<https://aaoifi.com/wp-content/uploads/2019/12/Exposure-Draft-F3-2019-AAOIFI-Conceptual-Framework-for-Financial-Reporting-by-Islamic-Financial-Institutions-Revised-2020-Final-ED-30-Dec-2019-.pdf>, erişim tarihi: 23.03.2021)'ye göre standartların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. 8 bölümden oluşmaktadır. Bu tür güncellemelerin zaman içerisinde doğan ihtiyaçtan kaynaklanmakta olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Vakfı ise yüksek kalitede, anlaşılabilir, uygulanabilir ve küresel kabul gören standartların tek bir takımını oluşturmak, tanıtmak ve bu standartlara uyumu kolaylaştırmak için kurulmuş kâr amacı gütmeyen halkın yararına bir kuruluştur. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) adı geçen vakfın standart çıkarma birimi olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan prensip bazlı standart, yorum ve Kavramsal Çerçeveyi ifade etmektedir. IFRS Vakfının misyonu IFRS'yi geliştirerek dünya genelinde finansal piyasaların şeffaf, hesap verebilir ve etkin olmasını sağlamaktır. Vakfın çalışmaları küresel ekonomide güven artırıcı, büyüme ve uzun dönemli

finansal istikrar amaçlı olup halkın yararınadır. IFRS günümüzde 125 yargı yetkisi alanında gereklidir ve fazlasında da muhtemeldir (<http://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/>, erişim tarihi: 02.04.2018; Durak 2012, s. 39).

Çemberlitaş vd. (2020: 87)'nin çalışmalarında AAOIFI ve UFRS'de yer alan seçilmiş standartların karşılıklı olarak incelenmesiyle elde ettikleri sonuçları tablo halinde aşağıda özetlenmektedir.

Tablo 1: AAOIFI ve UFRS Standartları Karşılaştırmalı Tablosu

	AAOIFI	UFRS
Kavramsal Çerçeve (Amaç)	Kullanıcılara sunulan çeşitli bilgiler arasından istediklerini seçmelerine imkân tanınması	Finansal tablolarda yer alacak bilgilerin karşılaştırılabilir olmasını sağlamak
Kiralamalar İcara - Kiralamalar	Varlık kiracının kullanabileceği hale geldiğinde kiracıdan kira tahsil edilir.	Varlık maliyet bedeli ile kiralınır
Ortaklıklar Muşaraka – İş Ortaklıkları	İki taraf hem emek hem sermaye ile ortaklığa katılır.	İki veya daha fazla tarafın müşterek kontrole sahiptir.
Ortaklıklar Mudaraba – İş Ortaklıkları	Bir taraf emeğini bir taraf sermayesini ortaya koyarak ortaklık kurar.	
Fon Kullanırma Murabaha – Borçlanma Maliyetleri	Temerrüt ve gecikmeli ödemeler karşılığında alınan sadakalar gelir olarak kaydedilmez. “Doğrudan ödenecek sadakalar”da izlenir.	Borçlanma maliyetleri doğrudan dönem gideri olarak kaydedilir.
Fon Kullanırma Murabaha – Finansal Araçlar		Finansal araçların işletmenin finansal durumu/performansı açısından önemi kamuoyuna açıklanır.
İnşaat Sözleşmeleri İstisna – İnşaat Sözleşmeleri	Alınan hakedişler istisna maliyetleri hesabı borçlandırılmak suretiyle varlıkların altında gösterilerek finansal tablolara alınır.	Bir varlık inşasında sözleşmenin tarafları sözleşmeyi onaylar ise beklenen tutar finansal tablolara alınır.

Kaynak: Çemberlitaş vd., 2020: 87

IASB farklı ülkelerde devam eden ticari işlemlerin ortak muhasebe dili fonksiyonunu başarılı bir şekilde yerine getirir. Türkiye’de Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) – IASB’nin yayımladığı standartları Türkçe’ye çevirmekte ve kamuoyunun görüşüne sunmakta daha sonra yayımlamaktadır. Çeşitli standartlar zaman içerisinde farklı sebep ve gerekçelerde birleştirilir, yürürlükten kaldırılır veya güncellenip yürürlüğe girer (Çemberlitaş vd., 2020: 87).

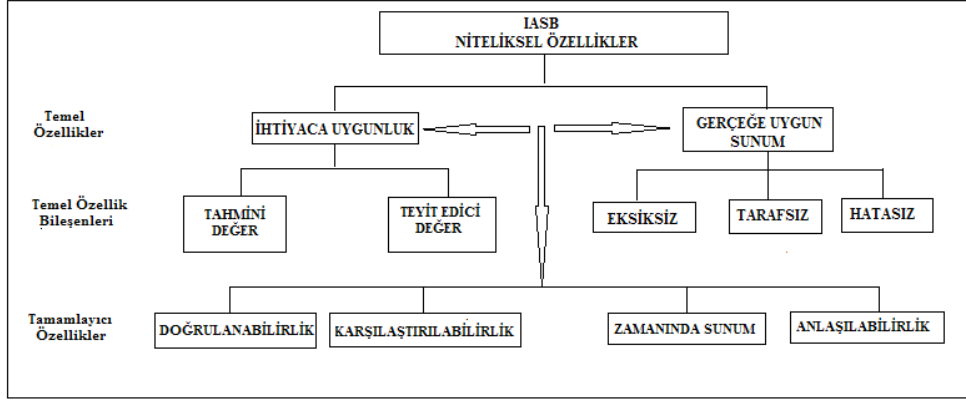
AAOIFI 2010 yılında IFRS’ye benzer şekilde İslami finansal kuruluşların ticari işlemlerindeki ortak dil mahiyetindeki standartlarını yayınlamıştır. Bu standartları Türkiye’de TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) 2012 yılında Faizsiz Bankacılık Standartları (şariat standartları) adıyla yayımlandı. AAOIFI’nin 2015 yılında yayınladığı standartlar 2018 yılında Faizsiz Finans Standartları adıyla TKBB tarafından Türkçe’ye çevrildi. Diğer muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartları ise KGK tarafından çevrilmektedir. AAOIFI şimdiye değin 26 FFMS (Faizsiz Finans Muhasebe Standartları) yayımlamış, KGK bunun 18 tanesini Türkçe’ye çevirmiştir. 8 tanesi kamuoyunun görüşüne açıktır (Çemberlitaş vd., 2020: 87).

3.1. İslami Muhasebenin Kavramsal Çerçeve Açısından Değerlendirilmesi

İslami muhasebeyi geleneksel muhasebeden kavramsal çerçeve açısından ayıran özellikler mevcuttur. Bu kısımda önce Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)'nce yayımlanan kavramsal çerçeveye değinilmiş daha sonra İslami muhasebenin uygulamada önem verdiği niteliklerinden bahsedilmiştir.

3.2. Temel Varsayımlar ve Niteliksel Özellikler

Şekil-1: IASB - Muhasebe Bilgisinin Niteliksel Özellikleri

Kaynak: Alkan, 2018: 116.

IASB kavramsal çerçevede; temel varsayımlardan “İşletmenin Sürekliliği” ve “Finansal Tablolara İlişkin Unsurların Tahakkuku” aşağıdaki gibi açıklanmıştır (KGK, Kavramsal Çerçeve, 2011):

İşletmenin sürekliliği: Finansal tablolar normal olarak işletmenin devamlılığı ve öngörülebilir bir gelecekte de faaliyetlerini sürdüreceği varsayımına dayanılarak hazırlanmaktadır. Böylece, işletmenin tasfiyeye niyetinin ve ihtiyacının olmadığı, faaliyet hacminin de önemli bir ölçüde azalmayacağı varsayılmaktadır. Böyle bir niyet ve ihtiyaç olduğunda finansal tablolar farklı bir gerekçeyle hazırlanmalı ve bu gerekçe açıklanmalıdır.

Finansal Tablolara İlişkin Unsurların Tahakkuku: Tahakkuk esaslı muhasebeleştirme işlemleri ile diğer olayları ve durumlarının raporlayan işletmenin ekonomik kaynakları ve hakları üzerindeki etkileri, bu etkilerin gerçekleştiği dönemde gösterilmektedir. Nakit girişleri ve ödemelerin farklı bir dönemde gerçekleşmesi bu durumu etkilemez. Tahakkuk esaslı muhasebeleştirme; raporlayan işletmenin ekonomik kaynakları ve hakları ile bunlarda belirli bir dönemde meydana gelen değişimlere ilişkin bilgi, işletmenin geçmiş ve gelecekteki performansının değerlendirilmesinde sadece döneme ait nakit girişleri ve ödemelerine ilişkin bilgiye nazaran, daha iyi bir temel sağladığından önemlidir.

IASB kavramsal çerçevede, finansal bilginin niteliksel özellikleri temel özellikler ve tamamlayıcı özellikler olarak ikiye ayrılmıştır (Alkan, 2018, ss. 116-118, KGK, Kavramsal Çerçeve, 2011):

Temel niteliksel özellikler ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunumdur.

İhtiyaca uygunluk: İhtiyaca uygun muhasebe bilgisi kullanıcılar tarafından verilen kararları etkileme gücüne sahiptir. Muhasebe bilgisi; **tahminlerde kullanılabilme (tahmini değer), teyit etme (teyit edici değer)** veya her iki özelliği birden taşıyorsa, verilen kararları etkilemekte ve ihtiyaca uygun olarak değerlendirilmektedir. Bu bilgi; gelecekteki sonuçlar tahmin edilirken kullanıcılar tarafından bir veri olarak kullanılabiliriyorsa, tahminlerde kullanılabilme özelliğine; önceki değerlendirmelere yönelik geri bildirim sağlıyorsa (yani önceki değerlendirmeleri doğruluyor ya da değiştiriyorsa) teyit etme özelliğine sahiptir.

Gerçeğe uygun sunum, finansal bilginin kullanıcılara faydalı olabilmesi için ilgili olayları sunması sadece yeterli değildir. Ayrıca açıklamayı amaçladığı ekonomik olayları gerçeğe uygun sunmalıdır. **Tam (eksiksiz)** bir sunum; ekonomik olayın bir kullanıcı tarafından anlaşılması için tanımlamalar ve açıklamalar da dâhil olmak üzere gerekli tüm bilgileri içermelidir. **Tarafsız sunum,** finansal bilginin seçiminde ve gösteriminde önyargı taşımamaktadır. Bilginin gerçeğe uygun bir şekilde sunulması her açıdan doğru olduğu anlamına gelmez. **Hatasız sunum;** ekonomik olayın tanımlanmasında hataların veya ihmallerin olmaması ve raporlanan bilginin elde edilmesinde kullanılan sürecin hatasız olarak seçilmiş ve uygulanmış olması anlamına gelmektedir.

2 temel niteliksel özelliğin yanı sıra, bunları tamamlayıcı ve destekleyici olarak niteliksel özelliklerin kalitesini artıran başka özellikler de mevcuttur. İhtiyaca uygunluk prensibi açısından muhasebe bilgisinin kalitesini artıran özellikler karşılaştırılabilirlik ve doğrulanabilirlik; gerçeğe uygun sunum açısından muhasebe bilgisinin kalitesini artıran tamamlayıcı özellikler ise zamanında sunum ve anlaşılabilirliktir. Bu özellikler muhasebe açısından daha yararlı bilgi ile daha az yararlı bilgiyi birbirinden ayırt etmektedir. Bahsedilen özelliklerin açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

Doğrulanabilirlik, farklı bilgi düzeyindeki ve bağımsız gözlemcilerin belirli bir açıklamanın gerçeğe uygun sunulduğu hususunda görüş birliğine varabilmeleri (gözlemcilerin tam bir uzlaşmaya varmaları gerekmez) halidir.

Karşılaştırılabilirlik: Kullanıcılar, bir yatırımın satılması ya da elde tutulması veya yatırım yapılacak işletmenin seçimi gibi alternatifler arasında tercih yapmayı gerektiren kararlar vermektedir. Bu doğrultuda, raporlayan işletmeye ilişkin bilgiler diğer işletmelere ilişkin benzer bilgilerle ve aynı işletmenin başka bir döneme ya da başka bir tarihe ait benzer bilgileri ile karşılaştırılabilirliği durumunda daha faydalıdır.

Zamanında sunum, bilginin, karar verenler açısından kararlarını etkileyebileceği zamanda mevcut bulunmasıdır.

Anlaşılabilirlik: Bilginin açık ve öz olarak sınıflandırılması, tanımlanması ve sunulması onu anlaşılır kılmaktadır.

Tablo 2’de islami muhasebe açısından kavramsal çerçeveye bakılmış, uygulamadaki durum özetlenmiştir.

Tablo 2: İslami Muhasebe Açısından Temel Varsayımlar, Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri ve Güvenilir Sunumun Alt Özellikleri

Temel Varsayımlar	
Tahakkuk Esası	İslami muhasebede hem tahakkuk esası hem de nakit esası geçerlidir.
İşletmenin Sürekliliği	İslam fıkında geçerli olan istishab (bir zamanda sabit olan bir durumun aksini gösteren bir delil bulunmadıkça sonrasında da mevcut olduğuna hükmetmek) terimi esas alınarak devamlılığın sona erdiğine dair bir gösterge olmadığı sürece bir işletmenin öngörülebilir gelecekte de faaliyetlerine devam edeceği varsayılabilir.
Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri	
Anlaşılabilirlik	Kur'an'ın Arap toplumunun kendi diliyle olması ve Hz. Muhammed s.a.v. vasıtasıyla uygulamalı olarak açıklanmış olması anlaşılabilirlik kavramının İslam'daki yeri ve önemini ortaya koymaktadır.
İhtiyaca uygunluk	İhtiyaca uygunluk özeldir. Bir grubun kararını etkileyen bilgi başka bir grubun kararını etkilemeyebilir. Dolayısıyla, Müslüman bir kimseyi ilgilendiren bir şey gayrimüslim birini ilgilendirmeyebilir.
Güvenilirlik	İslam fıkı kesin kanıt yokluğunda ikna edici kanıt kullanımına izin vermektedir. Dolayısıyla tahmin ve yargıya dayalı varsayımlara yönelik ilave açıklamalara yer verilmesi uygun olabilir.
Karşılaştırılabilirlik	Finansal raporların farklı zamanlar ve işletmeler açısından karşılaştırılabilir olmasını ifade eden bu kavram İslami muhasebeyle uyum içindedir.
Güvenilir Sunumun Alt Özellikleri	
Özün Önceliği	İslami muhasebede özün önceliğinin yanı sıra bir işlemin hukuki yönü de aynı derecede önemlidir.
Tarafsızlık	İlgili Kur'an ayetlerinden (Maide s., 8. Ayet ve Nisa s., 135. Ayet) hareketle muhasebe bilgisinin bir kullanıcı grubunun zararı pahasına başka bir kullanıcı grubuna yanlı ve adaletsiz bilgi avantajı sunulmadan kullanıcıların bilgi ihtiyacına hizmet etmesi gerekir. IASB Kavramsal Çerçevenin ortak ihtiyaçlara odaklanması bazı kullanıcı gruplarının temel ihtiyaçlarını hiçe saymaya yol açabilir. Bu ise tarafsızlığa gölge düşürebilir. Ör. bir işletmenin gelir kalemlerinin faiz içerip içermediği bilgisi tüm kullanıcılar açısından ortak olmamakla birlikte Müslüman bir kullanıcı için çok önemlidir.
İhtiyatlılık	Bu kavramın gelir veya varlıkların değerini olduğundan daha düşük gösterebilir. Bu da zekât matrahını olduğundan daha düşük gösterebilir. Dolayısıyla bu kavram İslami muhasebeyle pek uygun değildir.
Tamlık*	İslami ilkelerle uyumlu işlem ve olayların adil sunumu için gerekli tüm bilgileri içermesi gerekir.
Zamanlılık	Tahmin ve yargıda bulunabilmek için bir işlem veya olay tüm yönleriyle ortaya çıkmadan raporlanmalıdır. Nitekim Şer'i ilkeler kesin kanıtın mevcut olmaması halinde ikna edici kanıtların kullanımına izin vermektedir.
Önemlilik	İslami bakış açısına göre iktisadi bir işlem veya olay miktar bakımından önemsiz olsa bile özü itibarıyla önemli olabilir. Fıkıhta "bir şeyde helal ve haram karışıkça o şeyin tamamı haram olur" ilkesi Müslümanları ihtiyatlı olmaya çağırır. Ör. Zabiha (İslami usullere göre kurban kesimi) olan ve olmayan et karışımının tamamı haram hükmündedir. Ancak bazı istisnalar da vardır. Ör. %100 ipekten üretilen giysi Müslüman erkeğe haramken ipek karışımı belirli bir oranın altında olan giysi helaldir. Bu bakımdan finansal raporlama amaçları bakımından, bir kuruluş belirli bir eşliğin altındaki bazı kalemleri raporlama ihtiyacı duymayabilir.

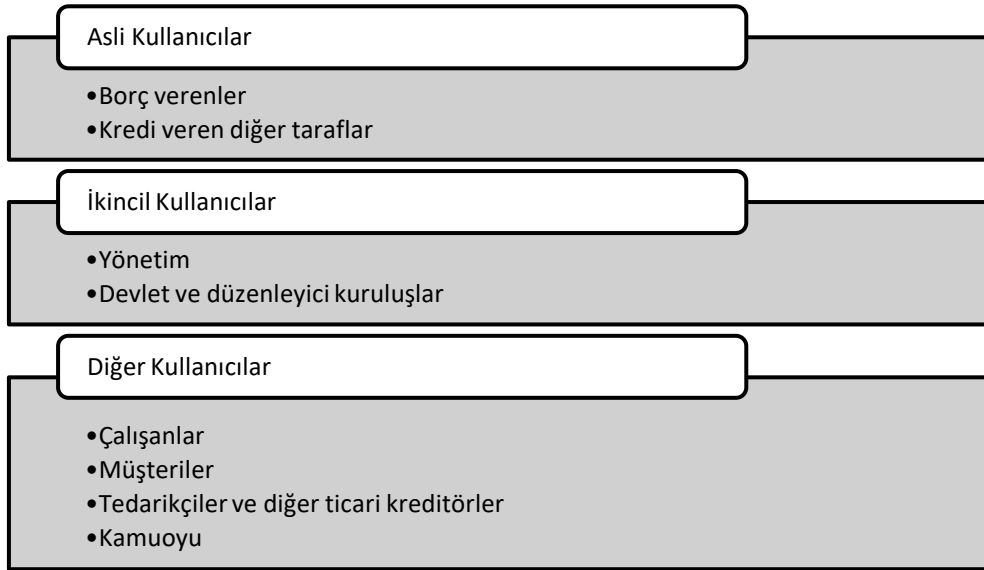
Kaynak: MASB, Financial Reporting from an Islamic Perspective, 2009'dan aktaran Ersoy, Çatıktaş ve Yatbaz, 2018, s. 101.

*Tamlık; Tam ve Hatasız sunumu birlikte kapsamaktadır.

3.3. Bilgi Kullanıcıları

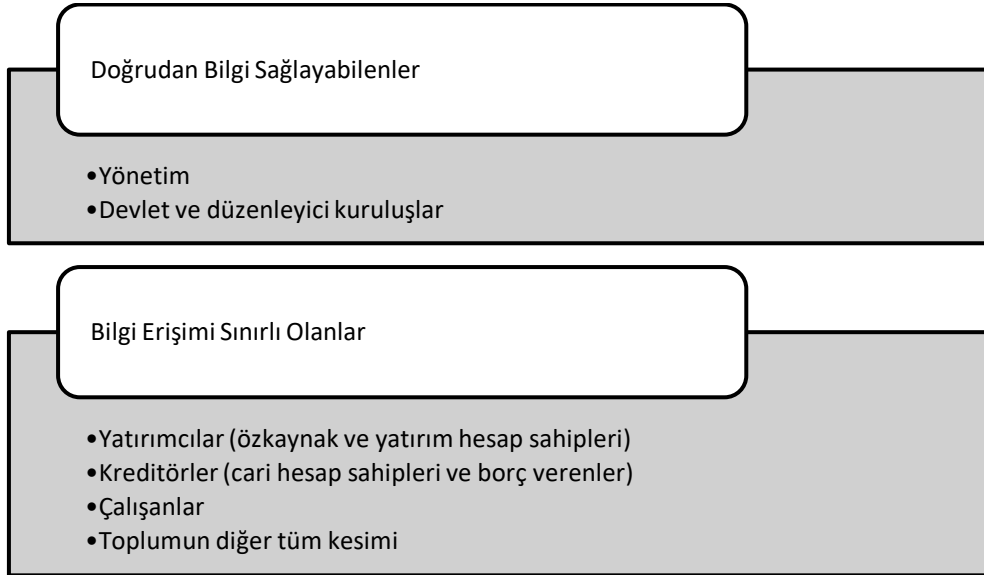
IASB Kavramsal Çerçeve'ye göre genel amaçlı finansal raporlamanın amacı, mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır. AAOIFI bakımından finansal raporların amacı ise finansal bilgi kullanıcılarına alacakları ekonomik kararlarda faydalı olması için gerekli bilgileri sağlamaktır. (KGK, Kavramsal Çerçeve, 2011; Ersoy, Çatıkkaş ve Yatbaz, 2018, ss. 101-102). Şekil 2 ve Şekil 3'te finansal bilgi kullanıcılarının IASB ve AAOIFI'ye göre gruplandırılmış halleri mevcuttur.

Şekil 2: IASB'ye Göre Finansal Bilgi Kullanıcıları

Kaynak: Ersoy vd., 2018, s. 102.

Şekil 3: AAOIFI'ye Göre Finansal Bilgi Kullanıcıları

Kaynak: Ersoy vd., 2018, s. 102.

3.4. Finansal Tablolar

Kavramsal çerçeveye göre finansal tabloların amacı bir kuruluşun finansal pozisyonu, performansı ve finansal pozisyonundaki değişiklikleri hakkında ekonomik karar alan geniş bir kullanıcı çevresine bilgi sağlamaktır. Ayrıca finansal tablolar, yönetimin sorumluluk veya hesap verebilirliğinin sahip olduğu kaynakları için sonuçlarını göstermektedir. İslami açıdan bakılırsa, bu tablolar finansal raporlamanın bölümlerini oluşturan bilginin görünüm ve sunum aracıdır. İslam sosyal hesap verebilirlik prensibini savunmaktadır. Bir kuruluş sadece yatırımcılarının güvenini sağlamakla görevli değildir, ayrıca toplumun tüm kesimine karşı hesap verebilir olmalıdır (MASB, 2009, ss. 25-27). İslami çerçeveye göre finansal tabloların hazırlığında topluma karşı sorumluluklar göz önünde bulundurulmalıdır.

4. İSLAMİ MUHASEBE STANDARTLARININ İSLAMİ AÇIDAN İNCELENMESİ

İslami muhasebe “sosyal refahı ve Allah’ın lütfunu artırmak için -potansiyel ve beklenen bilgi kullanıcıları tarafından bilinçli görüş ve kararlara izin vermek için- İslami dünya görüşü ve etikten esinlenerek ve İslami hukuka uyarak ekonomik ve diğer ilgili bilgileri belirleme, ölçme ve iletme sürecidir (Abdul Rahman, 2010, s. 4).

Geleneksel muhasebe ekonomik kararların alımında faydalıyken, İslami muhasebe Şer’i kanunlara uygun bir yapıda hesap verebilirlik temellidir (Mohamed Ibrahim, 2007, s. 5).

Tüm aktivitelerde Allah’a ve topluma hesap verebilir olmak Müslümanlık inancında üstünlük olduğundan, geniş manada muhasebe İslam dininin merkezinde yer almaktadır (Lewis, 2001, s. 103). Muhasebe bilgilerinin sunumunda kullanılan finansal tablolar hazırlanırken Müslüman, Allah’a ve topluma karşı olan sorumluluğunu yerine getirilmelidir.

İslamiyette helal kazanç “harcanmış emek” sonucunda elde edilmekte, bunun dışındaki gelirler meşru görülmemekte yani haram sayılmaktadır. Faiz de bu haram sayılan gelirler arasındadır. Borç faizi –buna “ribe’l-kard” ya da “ribe’n-nesîe” de denmektedir-, borç verirken borçlunun ödeme zamanı ile paralel bir şekilde faiz ödemesi şeklinde baştan anlaşarak krediden/borçtan alınan faiz anlamına gelmektedir (Dalgın, 2012, ss. 193-209).

Mohamed Ibrahim (2007, s. 5) İslami Finansal Kuruluşlar için neden farklı standartlara ihtiyaç duyulmaktadır sorusunu şöyle cevaplamaktadır: Bu sorunun en yüksek dereceden cevabı, İslami Finansal Kuruluşların; güncel Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının temeli olan kapitalist dünya görüşüne bağlı olmamasıdır. Farklı standartları gerektiren ikinci en uygun sebep; İslami Finansal Kuruluşların fonksiyonlarının ve kullandıkları sözleşmelerin geleneksel bankalardan farklı olmasıdır. Modern bankacılığın mihenk taşının mevduat ve avansların kredi faizleri olduğu herkes tarafından bilinmektedir. İslami bankalar; islami hukuk veya şeriate göre faiz kabul edemez veya ödeyemezler, bundan dolayı kâr elde etmek üzere İslam’da farklı sözleşmelere izin verilmiştir.

Müslümanlara faizin haram olmasından dolayı toplumun bu konudaki hassasiyetlerinin gözetilmesi gerekliliği muhasebe işlemlerini de etkilemelidir. Muhasebe bilgi kullanıcıları gerçekleştirilen işlemlerde faizin olup olmadığını bilmek isteyebilmektedir. Bu durumda finansal tablolar bilgi kullanıcılarına faizli işlemleri açıkça belirtmelidir.

“275. Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, “Alım satım da ancak faiz gibidir” demeleridir. Halbuki Allah alım satımı helal, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah’tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah’a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir. 276. Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkarcı günahkarı sevmez.” (Bakara 2/275-276) ayetlerinde faiz her türüyle yasaklanmıştır.

Mohammed vd.’e göre (2016, ss. 34-38) İslami Finansal Kuruluşlar için geçerli muhasebe standartları Müslümanların İslami prensipleri tüm hayatlarında uygulama isteğini karşılayacak niteliktedir. İslami finans ile geleneksel muhasebe kuralları arasındaki en ciddi sorun varlığın sahipliği ile ilgilidir. Faizden uzak durarak kazanç elde eden İslami bankalar müşterisi adına bir varlık satın almakta ve müşterisine sahiplik hakkını kazanıncaya kadar onu kiralamaktadır. IFRS, böyle bir finansal kiralama işleminin faiz gelirli kredi olarak kaydedileceği muhasebe işlemi gerektirmektedir ki bu durum da İslam hukuku kanunlarıyla çelişmektedir. IFRS muhasebe işlemlerinin uygulaması, geleneksel bankacılık sistemi ile İslami finansal kuruluşların arasında fark olmadığına işaret etmektedir. Genel olarak muhasebe işlemleri hakkında IFRS’ye uygun raporlama şekli, İslam inancının gerektirdiği hassasiyet açısından açıklık getirilmesi gereken bir husus olarak ortada durmaktadır. Öte yandan AAOIFI tarafından İslami Finansal Kuruluşları için geliştirilmiş IFRS’nı tamamlayan muhasebe standartları bulunmasına rağmen, bunların uygulanması zor gözükmektedir. İslami finansal kuruluşların asıl amacı İslam hukukuna bağlı kalmaktır fakat batı idaresindeki rekabetçi ve dinamik bir endüstride işlem görmektedirler.

“130. Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah’tan sakının ki kurtuluşa eresiniz. 131. Kafirler için hazırlanmış ateşten sakının.” (Âl-i İmran 3/130-131) mealindeki ayette faiz müslümanlara açıkça yasaklanmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

AAOIFI standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları günümüzde çok uluslulaşan firmalar için finansal raporlama işlemlerinde hız kazanma açısından önemli bir unsur hâline gelmişlerdir. Uluslararası geçerliliğe sahip raporlama standartlarını kullanan çok uluslu şirketler muhasebenin şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkinlik ilkelerini küresel olarak yerine getirme fırsatı elde edeceklerdir. AAOIFI standartları Müslümanların özellikle faiz konusunda hassasiyetlerini gözetir niteliktedir. Bu niteliği ile geleneksel muhasebe işlemlerinden farklılık göstermekte, dolayısıyla IFRS’lerinin gerektirdiği faiz kalemleri muhasebeleştirme işlemlerinden sakındırmaktadır.

Mohammed vd. (2016)’nin çalışmasının sonuçları arasında AAOIFI’nin standartlarını uygulamada güçlük çektiği belirtilmektedir. Bu güçlüğün sebebinin araştırılıp ortaya çıkarılması ileride yapılacak çalışmalara konu edinilebilir. Bu şekilde AAOIFI standartlarını İslami finansal kuruluşların tam anlamıyla uygulayabilmesine katkı sağlanacaktır.

AAOIFI standartlarının IFRS ile muhasebe uygulamalarında referans alınma derecesi bakımından kalitelerinin detaylı karşılaştırılacağı bir başka çalışma, uluslararası referans olabilecek bir muhasebe standartları setinin AAOIFI standartları ile IFRS’nin bir kombinasyonu mu olması gerektiği sorusuna yanıt bulabilecektir.

Çok uluslu şirketlerin bazı şubelerinin Müslüman ülkelerde bulunması, AAOIFI standartları ile IFRS'nin birlikte kullanılmasını gerektirebilecektir. Bu durumda nasıl bir yol izlenmesi gerektiği merak konusudur. Neticede, farklı ülkelerdeki farklı muhasebeleştirme uygulamalarının şirketin finansal yönetiminde bütünlüğün sağlanmasına engel olacağı düşünülmektedir.

İslami muhasebede geleneksel muhasebeden farklı olarak bilgi kullanıcılarının Müslüman olup olmadıkları durumu dikkate alınır. Zira Müslüman bilgi kullanıcıları gelir ve gider kalemlerinin haram ve helal olma durumları hakkında bilgi sahibi olmak isteyebilirler. Örneğin bir hissedar ortağı olduğu işletmenin gelirlerinin ne kadarının faiz kaynaklı olduğunu öğrenmek isteyebilir. Bu bakımdan İslami muhasebenin geleneksel muhasebeye göre daha spesifik bilgiler sunması beklenmektedir (Ersoy, Çatıkkaş ve Yatbaz, 2018: 106). Bu noktada Müslüman toplumun finansal okur yazarlığı da önemlidir. İslami muhasebe çerçevesinde finansal tablolarını hazırlayan işletmeler ve bu tabloları inceleyen toplum birbirini anlamalıdır.

Türk ve Uslu (2020: 56) 'ya göre geleneksel olmayan, farklı iktisadi ve ticari geleneği olan bir toplumun içinde doğup yaklaşık 1500 yıl boyunca tecrübe edilerek günümüze kadar gelmiş bir sistem olarak faizsiz finans; çağın finans gereksinimlerine, içinde doğduğu toplumun felsefesine uygun uygulamalar ve çözümlerle karşılık vermesi durumunda sadece Müslümanların değil bütün insanların güvenini kazanarak finans sektöründe hak ettiği payı alabilecektir.

KAYNAKLAR

AAOIFI Secretariat, *AAOIFI Footprint Report 2020*. Ekim 2020.

AAOIFI Conceptual Framework Revized 2020. <https://aaoifi.com/wp-content/uploads/2019/12/Exposure-Draft-F3-2019-AAOIFI-Conceptual-Framework-for-Financial-Reporting-by-Islamic-Financial-Institutions-Revised-2020-Final-ED-30-Dec-2019.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.03.2021).

Abdul Rahman, A. R. (2010). *An Introduction to Islamic Accounting Theory and Practice*, Kuala Lumpur: Cert Publications.

About AAOIFI. <http://aaoifi.com/about-aaoifi/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 02.04.2018).

Ajili, H, Bouri, A. (2017). Comparative Study between IFRS and AAOIFI disclosure compliance: Evidence from Islamic banks in Gulf Co-operation Council Countries. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 15 (2), s. 271.

Akgün, A. İ. (2012). Muhasebede Küreselleşmenin Finansal Raporlama Standartlarına Etkisi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13 (1), ss. 43, 57.

Aksoy, T. (2005). Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/IFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi, *Mali Çözüm*, 71, s. 182.

Alkan, B. Ş. (2018). Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve ve Kavramsal Çerçeve Projesi, *Mali Çözüm*, 145, ss. 116-118.

Çankaya, F. (2007). Uluslararası Muhasebe Uyumunun Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama: Rusya, Çin ve Türkiye Karşılaştırma, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (6), s. 127.

- Çemberlitaş, İ., Oral, T., & Erkuş, H. (2020). İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe Standartları ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının Karşılaştırmalı Olarak Analizi, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, ss. 79-89.
- Dalgın, N. (2012). Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular-2. 2. Bs., Samsun: Etüt Yayınları.
- Durak, G. (Nisan 2012). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Kavramsal Çerçevesi, *Vergi Dünyası*, 368, s. 39.
- Durer, S., Akbaş H. E., & Zeytinoğlu, E. (2016). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Türkiye’de Muhasebe Eğitimi: Muhasebe Eğitimi Veren Akademisyenlerin Görüşleri Üzerine Bir İnceleme, *Maliye Finans Yazıları*, 106, ss. 95-96.
- Ersoy, M., Çatıkkaş, Ö., & Yatbaz, A. (Mart 2018). İslami Muhasebenin Geleneksel Muhasebe ile Karşılaştırmalı Olarak İncelemesi, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 4 (1), ss. 101-106.
- Financial Reporting from an Islamic Perspective. https://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=SOPi-1_15Sept09.pdf&file_path=pdf, Erişim Tarihi: 17.04.2018
- Güçlü, F., Kılıç, M. (2020). İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16 (1), ss. 75-91.
- Kamu Gözetimi Kurumu (2011) Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve.
- Karaman, H. vd. (2006). Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, I, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 428, 669.
- Lewis, M. K. (2001). Islam and accounting, *Accounting Forum*, (25) 2, s. 103.
- Mohammed, N. F., Ahmad, A. E., & Fahmi, F. M. (2016). Accounting Standards and Islamic Financial Institutions: The Malaysian Experience, *Journal of Islamic Banking and Finance*, 4 (1), ss. 34-38.
- Mohamed Ibrahim, S. H. (Mart 2007). IFRS vs AAOIFI: The Clash of Standards?. Munich Personal RePEc Archive.
- Türk, M., Uslu, A. (2020). Faizsiz Finans Denetim Standartlarının Faizsiz Finans Kurumlarına Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, *Finansal Servis Bankacılık ve Finans* (1. Baskı), ed. Musa Gün, Lyon: Livre de Lyon.
- Who we are. <http://www.ifrs.org/about-us/who-we-are>, (Erişim Tarihi: 02.04.2018).